

بررسی تطبیقی چارچوب تنظیمی سفر و گردشگری در کشورهای حاشیه خلیج فارس، با تاکید بر جمهوری اسلامی ایران

رسول افضل

دانشیار علوم سیاسی، دانشگاه تهران

سید عباس احمدی

استادیار جغرافیای سیاسی، دانشگاه تهران

محمود واثق

استادیار جغرافیای سیاسی، دانشگاه تهران

منوچهر جهانیان^۱

دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی، دانشگاه تهران

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۳/۰۴/۲۶

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۱۰/۲۸

چکیده

گردشگری گسترده‌ترین صنعت خدماتی دنیاست. این صنعت متنوع به عنوان منبع اصلی اشتغال‌زایی، درآمد، شکوفایی اقتصادی و توسعه زیرساخت‌ها در بسیاری از کشورهای جهان به شمار می‌آید و از اینرو، اکثر کشورها امروزه در رقابتی تنگاتنگ در پی بهره‌گیری از مزایای حاصل از توسعه این صنعت می‌باشند. از سوی دیگر، توجه به مقررات حقوقی امروزه یکی از عوامل اساسی در توسعه صنعت گردشگری است که در کنار امنیت از نقش بی‌بدیلی در این زمینه برخوردار می‌باشد. قانون مداری مبتنی بر تدوین قوانین و مقرراتی است که وظایف و حقوق دوسویه گردشگران و جامعه میزبان را روشن می‌نماید و هدف آن سامان‌بخشی به فعالیتهای عرضه گردشگری در جبهی پایدار است. نظر به اهمیت منطقه‌ی خلیج فارس از نقطه نظر ژئوپلیتیکی، بحث امنیت و قانونمندی در این منطقه نه تنها برای توسعه‌ی صنعت گردشگری، بلکه در تمامی جنبه‌ها و در راستای دستیابی کشورهای منطقه به ثبات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی، حیاتی است. بنابراین توجه به مسائل امنیتی، زیست‌محیطی و قوانین و مقررات ناظر بر سفر و گردشگری در کشورهای حاشیه‌نشین خلیج فارس، می‌تواند زمینه‌ساز دستیابی به توسعه پایدار گردشگری در منطقه باشد. در مقاله حاضر، چارچوب‌های تنظیمی گردشگری در کشورهای حاشیه‌ی خلیج فارس با تاکید بر جمهوری اسلامی ایران، مورد بررسی و مقایسه قرار گرفته است. روش انجام این پژوهش توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای است. در این مقاله از داده‌های مربوط به گزارش مجمع جهانی اقتصاد، پیرامون شاخص جهانی رقابت‌پذیری سفر و گردشگری در سال ۲۰۱۳ استفاده شده است. از یافته‌های تحقیق چنین برمی‌آید که به زعم گزارش منتشر شده، ایران در مجموع از نظر چارچوب‌های تنظیمی سفر و گردشگری، در بین کشورهای حاشیه خلیج فارس، از جایگاهی آنچنان که می‌بایست برخوردار نیست.

واژگان کلیدی: چارچوب تنظیمی سفر و گردشگری، شاخص رقابت‌پذیری سفر و گردشگری، امنیت، خلیج فارس، جمهوری اسلامی ایران

۱- مقدمه

ایران با داشتن منابع غنی طبیعی و ذخایر گرانبهای تاریخی و فرهنگی، از بستر مناسبی برای توسعه گردشگری برخوردار است. این کشور از نظر جغرافیایی و فرهنگی قلب خاورمیانه است. پیشینه فرهنگی ایران نسبت به سایر کشورهای این منطقه و هویت مذهبی و همچنین قابلیت‌های اقتصادی و عملی ایران موجب تاثیرگذاری بالقوه هرچه بیشتر در منطقه و حتی تحولات جهانی شده است. ایران بعنوان پل ارتباطی میان شرق و غرب عالم از دیر باز مورد توجه کشورها و تمدن‌های دنیا بوده است. این نقش ارتباطی میان قاره‌ای و مجاورت با خلیج فارس که محل ترانزیت محموله‌های نفتی است بر اهمیت و نقش ایران در بین ناظران خارجی افزوده؛ به طوری که هرگونه تحولات سیاسی در آن، موجب برانگیخته شدن حساسیت‌های جهانی می‌گردد. امروزه با گسترش روزافزون هوانوردی و نیز مبادلات هوایی و اهمیت آسمان ایران، بعنوان کوتاهترین کریدور هوایی میان قاره‌ای، این اهمیت افزون‌تر شده است. بنابراین موقعیت گذرگاهی ایران به سبب نقش پراهمیتی که در مبادلات منطقه‌ای دنیا ایفا می‌کند و همچنین اثرات عمیقی که بر تحولات سیاسی - اقتصادی حوزه‌های وسیعی همچون آسیای مرکزی - شبه قاره و اقیانوس هند - بین‌النهرین و آناتولی وارد می‌کند تبدیل به یک موقعیت حساس ژئوپلیتیکی گردیده است.

از طرفی کشف ذخایر عظیم انرژی در خلیج فارس و احتیاج و نیاز ضروری جهان صنعتی به این منابع، موجب تردد هر روزه تعداد زیادی شناور حامل مواد سوختی از خلیج فارس و تنگه هرمز شده است و همین امر موقعیت ژئوپلیتیکی ایران را تبدیل به یک موقعیت ژئواستراتژیکی در جهان ساخته است. به گونه‌ای که تعامل و انطباق موقعیت‌های ممتاز ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی ایران در منطقه، کشور ایران را به یکی از نواحی پراهمیت جهان بدل کرده است. از این رو با توجه به تحولات اساسی در نظام اقتصادی، سیاسی و فرهنگی جهانی و پیوستگی جوامع و درهم تنیدگی سرنوشت سیاسی و اقتصادی تحت تاثیر امواج جهانی شدن هر رویداد کم اهمیتی در گوشه‌ای از جهان رخ بدهد می‌تواند بازتاب‌های وسیع و گسترده‌ای از خود بجای بگذارد. با عنایت به این مطلب و نقش برجسته ایران در تحولات اخیر منطقه و نظام بین‌الملل تحولات مربوط به ایران چه در سطح داخلی و چه بین‌الملل همواره از طرف قدرت‌های بزرگ و دولت‌های دیگر با حساسیت و دقت زیادی پیگیری می‌شود و نگرانی از احتمال وقوع هر بحرانی موجبات ناامنی در مسیرهای بزرگ دریایی و گردشگری را فراهم می‌سازد و خصوصاً ضرورت توجه به امنیت، آنان را برای درنگ به واکنش و می‌دارد. آنچه لازم به تذکر است اشاره به ترکیب موقعیت‌های چندگانه متمایز در زیرساختار منطقه برای ایران است که باعث بوجود آمدن وضعیتی ممتاز و حساس و در عین حال خطرناک برای ما می‌شود. همانطور که اشاره شد این وضعیت از یک سو متضمن امنیت، ثبات و رشد اقتصادی است و از سوی دیگر دربردارنده ناامنی، بی‌ثباتی و عقیم‌گذاردن فرصت‌ها و ظرفیت‌ها است (اکبرپور، ۱۳۸۸: ۶۸۷).

منطقه خلیج فارس، علاوه بر اهمیت اقتصادی و نظامی، از پتانسیل بالایی نیز در زمینه گردشگری برخوردار است. گردشگری فعالیتی بین‌المللی است و به سختی می‌توان آن را از روابط بین‌الملل جدا ساخت. اگرچه گردشگری

¹ Travel and Tourism Regulatory Framework

² Travel and Tourism Competitiveness Index (TTCI)

جنبه‌ای تجاری دارد، با این حال شکلی از دیپلماسی خارجی است و امروزه گردشگری جهانی، عنصر مهمی از روابط بین‌الملل را تشکیل می‌دهد (مولانا و اسمیت^۱، ۱۹۹۰). از دیدگاه سیاسی و ژئوپولیتیکی، «گردشگری اثراتی را در درون و برون کشورها به جا می‌گذارد. گسترش صلح و امنیت بین‌المللی، وحدت و وفاق ملی، گسترش مردم سالاری و غیره آثار مثبتی بر گردشگری دارد. از دیدگاه سیاسی، گردشگری در عین حال که یک رقابت اقتصادی است موجب نوع دوستی و همکاری بین‌المللی نیز هست و همین امر موجب می‌شود که از نظر سیاسی دولت‌ها به هم نزدیک‌تر شوند» (پاپلی یزدی، ۲۰۰۶: ۱۱۶).

اجازه ورود بازدیدکنندگان و تسهیل سفر و تضمین امنیت آنها در درون مرزهای یک کشور، فعالیت سیاسی است و از اینروست که چارچوبهای تنظیمی و خط‌مشی‌های گردشگری می‌بایست به طور مناسب در درون کشورها شکل گیرد. در این مقاله، ابتدا با اشاره ای مختصر به شاخص جهانی رقابت‌پذیری سفر و گردشگری و معیارهای آن، جایگاه ایران در بین کشورهای حاشیه خلیج فارس از نقطه نظر چارچوب‌های تنظیمی سفر و گردشگری، مورد مقایسه و بررسی قرار می‌گیرد. در این راستا، از داده‌های مربوط به گزارش مجمع جهانی اقتصاد در خصوص رقابت‌پذیری سفر و گردشگری در ۱۴۰ کشور جهان در سال ۲۰۱۳ استفاده شده است.

۲- روش تحقیق

این تحقیق بر اساس هدف از نوع تحقیقات کاربردی بوده و روش انجام آن توصیفی تحلیلی می‌باشد. گردآوری داده و اطلاعات مورد نیاز پژوهش نیز کتابخانه ای و اینترنتی بوده است.

۳- گردشگری

گردشگری آمیخته قدرتمندی از پدیده‌های فرهنگی، اقتصادی و سیاسی است (بورنز و ناولی^۲، ۲۰۰۷) و بدون شک یکی از مهمترین نیروهایی است که به دنیای امروز ما شکل داده است (کوهن و کندی^۳، ۲۰۰۰: ۲۱۴). اثرات اقتصادی سفر و گردشگری تنها به مبالغی که بازدیدکنندگان در قبال سفر، اقامت، فعالیتها و خرید سوغاتی هزینه می‌کنند محدود نمی‌شود، بلکه صنعت گردشگری موجب برانگیختن مشارکت جوامع، دولت‌ها، عرضه کنندگان و کسب و کارهای محلی در سراسر زنجیره تامین می‌شود (WTTC, 2011). امروزه گردشگری بین‌المللی از جوامع بسته قبلی با دولت‌های درونگرا، به یک جامعه باز جهانی که تماس بین مردم یک واقعیت روزمره است، تبدیل می‌شود (ولا، ۲۰۰۵: ۲۶). همانگونه که هال (۱۹۹۴) اشاره می‌کند، حکومت‌ها، مسئولیت‌های بسیاری بر عهده دارند که از آن جمله می‌توان به تحقق توسعه اقتصادی، آموزش، تامین بهداشت، ایجاد نظم و آرامش اشاره نمود، اما به تازگی حکومتها عهده دار مسئولیتی جدید به نام «گردشگری» نیز هستند.

در دهه‌های اخیر، به دلایلی همچون بالا رفتن سطح استانداردهای زندگی، افزایش درآمد قابل تصرف، افزایش زمان فراغت و توسعه حمل و نقل هوایی، شاهد رشد سریع تقاضای گردشگری در سراسر جهان بوده‌ایم و از اینروست

¹ Molana&Smith

² Burns & Novelli

³ Cohen & Kennedy

که امروزه کشورها در پی بهره‌گیری از مزایای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و به‌ویژه دریافت سهم بیشتری از درآمد و بالاترین سطح اشتغال ناشی از بهینه‌سازی صنعت گردشگری، در رقابتی تنگاتنگ با یکدیگر قرار گرفته‌اند. «در مورد رقابت‌پذیری گردشگری می‌توان بر مبنای قابلیت بازیگران در ایجاد تمایز به شیوه‌ای استراتژیک و در یک محیط رقابتی، قضاوت نمود» (لاسر و بریتلی^۱، ۲۰۱۳: ۴۷).

۴- شاخص رقابت‌پذیری سفر و گردشگری

شاخص رقابت‌پذیری سفر و گردشگری، توسط مجمع جهانی اقتصاد برای هوانوردی، سفر و گردشگری ارائه شده است. هدف از ارائه‌ی این شاخص، اندازه‌گیری عواملی است که به صنعت سفر و گردشگری در کشورهای مختلف جذابیت می‌بخشد. این شاخص ابزاری برای مقایسه‌ی کشورها ارائه می‌دهد و معیاری برای محک‌زنی و تصمیم‌گیری پیرامون صنعت سفر و گردشگری است. شاخص رقابت‌پذیری سفر و گردشگری، در قالب ۳ گروه از متغیرها تعریف می‌شود. این سه گروه عبارتند از: ۱- چارچوب تنظیمی سفر و گردشگری ۲- محیط و زیرساخت تجاری سفر و گردشگری و ۳- زیرشاخص منابع انسانی، فرهنگی و طبیعی. دسته‌ی اول شامل عواملی است که به خط‌مشی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها مربوط می‌شود و معمولاً در حیطه‌ی اختیارات دولت است، دسته‌ی دوم شامل محیط تجاری و زیرساخت‌های (سخت) یک اقتصاد است و دسته‌ی سوم، شامل منابع انسانی، فرهنگی و طبیعی است که منابع یک کشور را نشان می‌دهد.

این زیرشاخص‌ها در مجموع با ۱۴ معیار مشخص می‌شود: ۱- قوانین و مقررات سیاسی ۲- پایداری زیست‌محیطی ۳- امنیت و ایمنی ۴- سلامت و بهداشت ۵- اولویت‌بخشی به سفر و گردشگری ۶- زیرساخت حمل و نقل هوایی ۷- زیرساخت حمل و نقل زمینی ۸- زیرساخت گردشگری ۹- زیرساخت فناوری اطلاعات و ارتباطات ۱۰- رقابت‌پذیری قیمتی در صنعت سفر و گردشگری ۱۱- منابع انسانی ۱۲- پذیرا بودن سفر و گردشگری ۱۳- منابع طبیعی و ۱۴- منابع فرهنگی. شکل (۲) این شاخصها را نشان می‌دهد.

شکل (۲): شاخص رقابت‌پذیری سفر و گردشگری، منبع: مجمع جهانی اقتصاد (WEF)، ۲۰۱۳

¹ Laesser & Beritelli

۵- مقایسه‌ی چارچوب‌های تنظیمی سفر و گردشگری در کشورهای حوزه‌ی خلیج فارس

همانگونه که پیشتر اشاره شد، در مجموع ۸ کشور در حوزه‌ی خلیج فارس قرار گرفته است و در گزارش مجمع جهانی اقتصاد (۲۰۱۳)، به جز کشور عراق، وضعیت شاخص رقابت‌پذیری سفر و گردشگری در ۷ کشور دیگر مشخص شده است. علت عدم لحاظ نمودن عراق در این گزارش، عدم دسترسی به داده‌های کافی و معتبر، پیرامون وضعیت گردشگری و موضوعات مرتبط با آن در این کشور بوده است. در ادامه با توجه به این گزارش، وضعیت چارچوب‌های تنظیمی سفر و گردشگری در این ۷ کشور، با تاکید بر جمهوری اسلامی ایران مورد بررسی و مقایسه قرار می‌گیرد.

با توجه به شاخص رقابت‌پذیری سفر و گردشگری، ایران در مجموع از نظر چارچوب تنظیمی سفر و گردشگری، در بین ۱۴۰ کشور جهان در رتبه ۱۱۲ و در بین ۷ کشور حوزه‌ی خلیج فارس (بدون احتساب کشور عراق) در رتبه‌ی ششم قرار دارد که جایگاه مطلوبی نیست. لازم به ذکر است که امارات متحده‌ی عربی که دارای رتبه‌ی ۴۵ در جهان است، در بین این ۷ کشور رتبه‌ی نخست را به خود اختصاص داده است (جدول ۱).

جدول (۱): رتبه‌ی کشورهای حوزه‌ی خلیج فارس در زمینه‌ی چارچوب‌های تنظیمی سفر و گردشگری

رتبه کل در منطقه	رتبه کل در جهان	اولویت بخشی به سفر و گردشگری	نهادت و سلامت	امنیت و ایمنی	پایداری زیست محیطی	قوانین و مقررات سیاسی	شاخصها کشور
۱	۴۵	۳۶	۶۱	۵۰	۹۱	۱۳	امارات متحده عربی
۲	۴۸	۸۰	۵۸	۲۱	۵۹	۴۷	قطر
۳	۵۶	۶۰	۷۱	۳۰	۸۷	۳۸	عمان
۴	۷۷	۹۵	۸۹	۴۹	۱۰۳	۵۷	بحرین
۵	۸۷	۷۸	۹۹	۴۲	۱۳۰	۶۱	عربستان سعودی
۶	۱۱۲	۱۳۰	۷۹	۱۰۶	۱۰۱	۱۲۴	ایران
۷	۱۱۴	۱۳۹	۶۲	۴۷	۱۴۰	۱۲۲	کویت

منبع: مجمع جهانی اقتصاد (۲۰۱۳)

در ذیل به شاخص‌های اصلی رقابت‌پذیری سفر و گردشگری پرداخته می‌شود:

۱-۵- قوانین و مقررات سیاسی:

همانگونه که لی (۱۹۹۹) بیان داشته است، گردشگری اگر بدون انجام تجزیه و تحلیل‌های سیاسی دقیق، توسعه و تکامل یابد، قطعاً کامل نخواهد بود (لی، ۱۹۹۹: ۱۴، به نقل از کاسترز، ۱۹۸۴). از نظر قوانین و مقررات سیاسی که شامل شاخص‌هایی همچون مالکیت خارجی، حقوق مالکیت، تمهیدات ویزا، توافقنامه‌های خدمات هوایی دوجانبه و موضوعات مرتبط است، ایران در رتبه‌ی ۱۲۴ جهانی و از بین ۷ کشور حوزه‌ی خلیج فارس، در رتبه‌ی آخر قرار گرفته است. همانگونه که از جدول ۲ پیداست، از نظر رواج مالکیت خارجی، بحرین با رتبه ۱۳ از وضعیت مطلوب-تری نسبت به سایر کشورهای حاشیه‌نشین برخوردار است. از نظر حقوق مالکیت، تقریباً هفت کشور رتبه‌هایی نزدیک به هم دارند، البته از این نظر، ایران با رتبه‌ی جهانی ۵۴، در جایگاه آخر قرار گرفته است.

اثری که قوانین و مقررات وضع شده بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی داشته است، در بحرین مطلوب‌تر ارزیابی می‌شود به طوری که در این خصوص، بحرین از رتبه سوم جهانی برخوردار است. اما ایران و پس از آن کویت، به ترتیب در رتبه ۱۲۳ و ۱۳۷ در بین ۱۴۰ کشور جهان قرار دارند.

از نقطه نظر صدور روادید، امارات متحده عربی رتبه‌ی نخست و ایران رتبه‌ی هفتم را در منطقه‌ی خلیج فارس داراست. در بسیاری از کشورهای منطقه خلیج فارس صدور روادید به دلایل امنیتی دچار فراز و نشیب‌های فراوانی بوده است. دلیل کاملاً روشنی برای این اقدام کشورهای مزبور وجود دارد. این کشورها به دلیل عدم نیاز جدی به درآمدهای گردشگری و اتکاء به اقتصاد تک محصولی نفت، آسیب‌پذیری سیاست خارجی خود بواسطه حمله به دیگر کشورها بویژه کشورهای غربی را بخوبی درک کرده‌اند و در واقع از وقوع چنین اقداماتی به شدت واهمه دارند. اما باور عمومی بر این است که بیش از هر فعالیت اقتصادی دیگر موفقیت و یا شکست برنامه‌های مطرح در حیطه گردشگری به تامین یک محیط امن و سالم برای گردشگران بستگی دارد و امنیت به جزئی کلیدی از صنعت گردشگری تبدیل شده است و مدیریت معقول باید تلاش کند تا محیطی امن را فراهم آورد (داس و ویل، ۱۳۷۹: ۲۲۸). امنیت، انتظار نخست انسان‌ها از حکومت‌ها است که امروز ابعاد گسترده و متنوعی یافته است. تأثیرپذیری امنیت از اقتصاد، فرهنگ، صنعت و جمعیت و تأثیرگذاری آن بر همه شاخصه‌های توسعه و حیات انسانی، به آن نقش بنیادین داده و همه فیلسوفان سیاسی گذشته و حال را به تأمل در آن واداشته است (فرزانه پور، ۱۳۸۷). کشورهایایی که از امنیت و ثبات سیاسی لازم جهت حمایت از جریان‌ات گردشگری برخوردار بوده‌اند از پتانسیل‌های موجود در جاذبه‌های گردشگری نهایت استفاده را برده‌اند و در حال تجربه اقتصادی شکوفا از درآمدهای ارزی، مقبولیت و مشروعیت بین‌المللی در عرصه‌های سیاسی و معرفی فرهنگ و تمدن به جهانیان می‌باشند. اما مناطق و کشورهایایی که درگیر بی‌ثباتی سیاسی و ناامنی بوده‌اند هرگز قادر به برپایی بستر مناسب جهت استفاده از کارکردهای مثبت صنعت گردشگری نبوده‌اند.

در خصوص توافقنامه‌های خدمات هوایی دوجانبه نیز امارات متحده، قطر و بحرین از رتبه‌های بینابین و عمان، کویت، عربستان و ایران، به ترتیب نامطلوب‌ترین رتبه‌ها را به خود اختصاص داده‌اند. از نقطه نظر شفافیت سیاستگذاری دولت در خصوص گردشگری، قطر با کسب رتبه‌ی نهم در جهان، و پس از آن بحرین با رتبه دوازده، از وضعیت بهتری برخوردارند، هرچند که وضعیت امارات، عمان و عربستان نیز مطلوب‌تر از کویت و ایران است. در زمینه‌ی تعداد روزهای مورد نیاز برای شروع یک کسب و کار، به جز کویت، سایر کشورهای حوزه خلیج فارس، از وضعیتی تقریباً مشابه برخوردارند و از نظر هزینه لازم برای شروع یک کسب و کار، بحرین و کویت با کسب رتبه‌های جهانی ۱۰ و ۱۷، در جایگاه اول و دوم در بین ۷ کشور منطقه قرار دارند. ایران نیز با کسب رتبه ۴۳ جهانی در جایگاه چهارم قرار دارد. از نقطه نظر شاخص محدودیت تعهدات گات برای خدمات گردشگری، درباره ایران اطلاعاتی در دست نیست، اما عربستان با رتبه ۲۹ در صدر قرار گرفته است.

در مجموع بر اساس این گزارش، از نظر قوانین و مقررات سیاسی در بین ۷ کشور حاشیه نشین خلیج فارس، امارات

متحدہ جایگاہ نخست و ایران در جایگاہ ہفتم شناختہ شدہ است.

جدول(۲): رتبه‌ی کشورهای حوزه‌ی خلیج فارس در زمینه‌ی قوانین و مقررات سیاسی

قوانین و مقررات سیاسی											
رتبه کل در منطقه	رتبه کل در جهان	شاخص محدودیت تعداد کات برای خدمات سفر و گردشگری	هزینه شروع یک کسب و کار	تعداد روزهای شروع یک کسب و کار	شفافیت سیاستگذاری دولت	توافقیات‌های خدمات هوایی دو جانبه	روادید	اثر قوانین بر سرمایه گذاری مستقیم خارجی	حقوق مالکیت	رواج مالکیت خارجی	زیرشاخصها کشور
۱	۱۳	۴۳	۵۸	۳۳	۲۱	۶۴	۳۳	۱۴	۳۳	۳۳	امارات متحده عربی
۲	۳۸	۴۵	۳۹	۳۳	۲۵	۱۰۵	۱۰۸	۳۰	۲۴	۶۸	عمان
۳	۴۷	۱۰۰	۵۱	۴۲	۹	۷۵	۱۱۶	۲۹	۲۲	۶۳	قطر
۴	۵۷	۱۱۷	۱۰	۴۲	۱۲	۷۶	۱۲۰	۳	۱۹	۱۳	بحرین
۵	۶۱	۲۹	۵۴	۸۹	۳۴	۱۱۹	۱۳۷	۲۷	۲۰	۷۵	عربستان سعودی
۶	۱۲۲	۱۱۰	۱۷	۱۰۷	۱۰۷	۱۱۵	۱۱۴	۱۳۷	۳۸	۱۳۴	کویت
۷	۱۲۴	-	۴۳	۶۱	۱۲۳	۱۲۶	۱۴۰	۱۲۳	۵۴	۱۴۰	ایران

منبع: مجمع جهانی اقتصاد (۲۰۱۳)

۲-۵- قوانین و مقررات زیست محیطی

با توجه به این گزارش، از نظر شدت اعمال مقررات زیست محیطی، عمان با رتبه‌ی جهانی ۲۰ در جایگاہ نخست قرار گرفته و ایران نیز با رتبه‌ی جهانی ۷۴، در بین ۷ کشور حاشیه‌نشین رتبه ششم را به خود اختصاص داده‌است. از این نظر، کویت با رتبه ۱۲۵ نامطلوب‌ترین وضعیت را داراست.

در زمینه اجرای قوانین و مقررات زیست محیطی نیز کماکان عمان جایگاہ نخست و کویت آخرین جایگاہ را داراست. از نقطه نظر پایداری توسعه صنعت گردشگری نیز امارات متحده با رتبه‌ی نخست و پس از آن عمان با کسب رتبه‌ی ششم در جهان، در صدر قرار گرفته‌اند و این در حالیست که ایران در بین ۱۴۰ کشور، رتبه ۱۱۸ را داراست و پس از کویت، بین ۷ کشور حاشیه‌نشین، نامطلوب‌ترین وضعیت را دارا می‌باشد. از نقطه نظر میزان انتشار گاز دی‌اکسیدکربن و غلظت ذرات معلق تقریباً همه کشورهای حوزه خلیج فارس از جایگاہ نامطلوبی در جهان برخوردارند. در مورد گونه‌های در معرض انقراض، بحرین و قطر از بهترین وضعیت و ایران از رتبه‌ی هفتم در بین ۷ کشور برخوردار است و این در حالیست که از نظر تصویب معاهده‌های زیست محیطی، ایران با کسب رتبه ۳۹ در جهان، در رتبه‌ی نخست منطقه خلیج فارس قرار دارد.

در مجموع همانگونه که از جدول ۳ پیداست، از نظر پایداری زیست محیطی، ایران در بین ۷ کشور حاشیه خلیج فارس، در رتبه چهارم قرار گرفته است.

جدول (۳): رتبه‌ی کشورهای حوزه‌ی خلیج فارس در زمینه‌ی پایداری زیست‌محیطی

پایداری زیست‌محیطی									کشور
رتبه کل در منطقه	رتبه کل در جهان	تخریب معاهده زیست-محیطی	گونه‌های در معرض انقراض	غظت ذرات معلق	صدور دی اکسید کربن	پایداری توسعه صنعت سفر و گردشگری	اجرای قوانین و مقررات زیست‌محیطی	شدت مقررات زیست‌محیطی	
۱	۵۹	۸۴	۲۵	۷۴	۱۳۹	۱۵	۲۳	۲۵	قطر
۲	۸۷	۵۳	۶۴	۱۲۸	۱۳۰	۶	۱۶	۲۰	عمان
۳	۹۱	۹۶	۶۱	۱۱۶	۱۳۵	۱	۱۹	۲۴	امارات متحده عربی
۴	۱۰	۳۹	۹۰	۱۰۷	۱۰۲	۱۱۸	۷۰	۷۴	ایران
۵	۱۰	۹۶	۱۶	۹۳	۱۳۳	۵۶	۳۶	۴۲	بحرین
۶	۱۳	۷۱	۷۰	۱۳۴	۱۲۹	۴۸	۳۲	۴۵	عربستان سعودی
۷	۱۴	۱۱۲	۵۵	۱۳۰	۱۳۷	۱۳۹	۱۱۲	۱۲۵	کویت

منبع: مجمع جهانی اقتصاد (۲۰۱۳)

۳-۵- امنیت

همانگونه که در جدول شماره ۴ آمده است، در زمینه‌ی قابل اطمینان بودن خدمات پلیس، کشور قطر با کسب رتبه‌ی پنجم در جهان، در صدر کشورهای حاشیه خلیج فارس قرار گرفته و پس از آن امارات متحده عربی با رتبه‌ی ۱۱ در جایگاه دوم منطقه قرار دارد. ایران از این نظر، با دارا بودن رتبه جهانی ۵۶، در جایگاه آخر منطقه است.

ایران در سال ۲۰۱۳، پس از امارات متحده عربی، بیشترین تصادفات جاده‌ای را در بین ۷ کشور نامبرده داشته است. آنچه در اینجا قابل ذکر است، رتبه‌ی نخست قطر، رتبه‌ی دوم امارات متحده، رتبه‌ی چهارم عربستان و رتبه‌ی هشتم عمان است که از نظر هزینه‌های جرم و خشونت در جهان به خود اختصاص داده‌اند. هرچند ایران از این نظر با رتبه‌ی ۷۶ در وضعیت بینابینی در بین کشورهای جهان قرار گرفته است اما چنین رتبه‌ای جای تامل و تحقیق بیشتر پیرامون وضعیت واقعی امنیت در کشور دارد. در این میان باید به پایه‌های روانشناختی موضوع توجه نمود زیرا احساس امنیت پدیده‌ای روانشناختی - اجتماعی است و ابعاد متعددی را شامل می‌شود و تنوع موجود در آن به گونه‌ای است که افراد مختلف به صورت‌های گوناگون آن را تجربه می‌کنند. گاهی اوقات ساختارهای امنیتی و انتظامی جامعه و شاخص‌های لازم، امنیت بالایی را در جامعه نشان می‌دهند اما برداشت افراد از فضای اجتماعی با اطلاعات آنان در مورد دیگران، آنان را در یک حالت روانی خاصی قرار می‌دهد تا احساس ناامنی کنند که این شرایط خودساخته با فضای کلان و ساختارهای اجتماعی و اقتصادی جامعه فاصله دارد و بالعکس گاهی از اوقات برخی افراد در فضایی کاملاً ناامن زندگی می‌کنند، اما هیچگونه احساس ناامنی ندارند. در یک جستار نه چندان پیچیده می‌توان دریافت که احساس امنیت با بسیاری از عناصر اقتصادی، سیاسی و فرهنگی جامعه ارتباط می‌یابد.

تفسیر درست و یا نادرست افراد و تجارب آنان از شرایط اجتماعی همواره احساس امنیت را در طیفی از احساس امنیت درست و واقعی یا کاذب و غیرواقعی قرار می‌دهد. نکته‌ای که در اینجا اهمیت فراوانی دارد این است که آیا این احساس امنیت و یا ناامنی واقعی است یا کاذب. در بسیاری از موارد با وجود امنیت، شاهد احساس ناامنی کاذب هستیم و در اینجا است که تاثیر گردشگری بر احساس امنیت آشکار می‌گردد زیرا توسعه و سایه‌گستری صنعت گردشگری به خودی خود گویای وجود امنیت در سطح جامعه می‌باشد. بنابراین حضور چشمگیر گردشگر در سطح کشور به شکلی ناخودآگاه بر تقویت احساس امنیت و تقویت امنیت ذهنی کمک می‌نماید. متأسفانه عمدتاً به دو دلیل شاهد کاهش این احساس امنیت هم در میان گردشگران خارجی و هم در میان عموم مردم بوده‌ایم. یکی از این دلایل سوء تبلیغات و شایعه پراکنی‌ها و فضا سازی‌های غیرواقعی از وضعیت امنیت در کشور می‌باشد و دلیل دیگر برخی از عملکردهای غیرکارآمد و مخرب و ناآگاهانه مدیریتی است که در واقع عنصر و عامل دوم مواد خام جهت تولید مورد نخست یعنی سوء تبلیغات را فراهم نموده است. اما صرف نظر از دلایل این احساس ناامنی در بعد گردشگری، نکته مورد نظر این است که نمودهای مطلوب در رشد و توسعه صنعت گردشگری نمادهایی از وجود امنیت را در افواح و اذهان ملی و بین‌المللی معماری خواهد کرد و این مسئله فرجام خوشایند احساس امنیت را بدنبال خواهد داشت. تاثیرگذاری احساس امنیت بر گردشگری نیز ضریب بالایی را به خود تخصیص داده است زیرا منطقی است که هنگامیکه گردشگر در کشوری احساس امنیت کند مبادرت به سفر به آن کشور می‌نماید و بخش عمده‌ای از آسیب‌پذیری و زیان‌های کشور ما در عدم توفیق در جذب گردشگر، ریشه در احساس ناامنی موجود دارد زیرا سوء تبلیغات بین‌المللی از سویی و موقعیت حساس و ژئوپلیتیکی و سوق الجیشی خلیج فارس و بی‌ثباتی سیاسی و امنیتی در کشورهای منطقه از سوی دیگر و همچنین غفلت از نقش پررنگ گردشگری و عدم وجود برنامه‌ای مدون و سیستماتیک در مدیریت جامع جهت جذب گردشگر و عوامل متعدد دیگر بر این احساس ناامنی دامن زده است. تجمیع این دلایل به رنگ‌پریدگی صنعت گردشگری انجامیده است و با علم به وجود جاذبه‌های گردشگری، در خلیج فارس شاهد دافعه‌های ناشی از احساس ناامنی هستیم و از آنجایی که این نوع از احساس امنیت در بستر مفهوم فرهنگی گردشگری، رخ می‌دهد بنابراین مکانیسم غلبه بر آن نیز تا حدود بسیاری موقوف به نهادهای فرهنگی و متولیان امور مربوطه است تا در کنار تقویت مفهوم امنیت به ترفیع احساس امنیت در افکار توریسم بین‌الملل دست یابیم.

به جرات می‌توان ادعا کرد که هیچ یک از چالش‌های امنیتی مطرح در حوزه گردشگری، به اندازه تروریسم، ضربات مهلکی را بر پیکره صنعت گردشگری در جهان وارد نکرده است. مابین گسترش بی‌ثباتی سیاسی در برخی از کشورها و روند رو به رشد حملات تروریستی علیه اهداف برخی از کشورها، ارتباط معناداری وجود دارد. به عنوان مثال، پس از وقوع حادثه یازده سپتامبر در سال ۲۰۰۱ افکار عمومی جهانیان متوجه پدیده‌ای بنام القاعده شد که منافع کشورهای غربی بویژه ایالات متحده آمریکا در جهان بویژه در منطقه خلیج فارس را با چالش جدی مواجه ساخته است. از جمله مشخصه‌های بارز حملات تروریستی، نادیده گرفتن مرزهای ملی کشورها می‌باشد.

با توجه به آنچه در این گزارش آمده است، ایران از نظر هزینه‌های تروریسم پس از بحرین، در جایگاه دوم قرار گرفته است.

در مجموع بر طبق این گزارش، از نظر شاخص امنیت و ایمنی، ایران در سال ۲۰۱۳، در جایگاه یکصد و ششم در دنیا و جایگاه آخر در بین ۷ کشور حوزه خلیج فارس قرار گرفته است که وضعیت مطلوبی به نظر نمی‌رسد. در خصوص مبحث گردشگری، امنیت به کلیه اموری اطلاق می‌گردد که به منظور جلوگیری از اختلال در امر گردشگران اعمال می‌شود. امنیت از دیدگاه گردشگری به معنای برقراری و حفظ شرایطی سالم به منظور استفاده مطلوب گردشگران از جاذبه‌ها است به نحوی که این افراد به آرامش فکری مطلوب دست یابند.

جدول (۴): رتبه‌ی کشورهای حوزه‌ی خلیج فارس در زمینه‌ی امنیت و ایمنی

امنیت و ایمنی						
رتبه کل در منطقه	رتبه کل در جهان	هزینه‌های تروریسم	تصادفات جاده‌ای	قابل اطمینان بودن خدمات پلیسی	هزینه‌های بیمه خسارت	زیرشاخص‌ها کشور
۱	۲۱	۱۳	۹۷	۵	۱	قطر
۲	۳۰	۱۵	۸۹	۲۵	۸	عمان
۳	۴۲	۱۶	۱۱۲	۲۷	۴	عربستان سعودی
۴	۴۷	۵۸	۷۶	۴۷	۲۴	کویت
۵	۴۹	۱۰۶	۳۵	۲۹	۶۵	بحرین
۶	۵۰	۱۴	۱۳۴	۱۱	۲	امارات متحده عربی
۷	۱۰۶	۱۰۱	۱۳۲	۵۶	۷۶	ایران

منبع: مجمع جهانی اقتصاد (۲۰۱۳)

۴-۵- سلامت و بهداشت:

با توجه به گزارش مجمع جهانی اقتصاد در سال ۲۰۱۳، همانگونه که در جدول ۵ نیز آمده است، از نقطه نظر تراکم پزشک، قطر با رتبه جهانی ۳۹ و ایران با رتبه جهانی ۹۳ به ترتیب، نخستین و آخرین جایگاه را در بین ۷ کشور حاشیه خلیج فارس به خود اختصاص داده‌اند. در رابطه با بهبود سیستم‌های دفع فاضلاب نیز، ایران، کویت، بحرین و قطر از رتبه‌ی نخست برخوردارند. از نظر دسترسی به آب آشامیدنی سالم، رتبه‌ی ایران در بین ۱۴۰ کشور جهان و نیز در بین کشورهای حاشیه‌ی خلیج فارس، چندان رضایت‌بخش نیست. از نقطه نظر تعداد تخت‌های بیمارستانی موجود، کشورهای منطقه تقریباً در وضعیت مشابهی قرار دارند که در سطح جهان، وضعیت مطلوبی به نظر نمی‌رسد. در مجموع، از نقطه نظر سلامت و بهداشت، ایران از بین ۱۴۰ کشور جهان در رتبه‌ی ۷۹ و از بین ۷ کشور حوزه خلیج فارس، در رتبه‌ی پنجم قرار گرفته است.

جدول (۵): رتبه‌ی کشورهای حوزه‌ی خلیج فارس در زمینه‌ی سلامت و بهداشت

سلامت و بهداشت						کشور
رتبه کل در منطقه	رتبه کل در جهان	تخت‌های بیمارستان	دسترسی به آب آشامیدنی سالم	سیستم دفع فاضلاب مناسب	تراکم پزشک	
۱	۵۸	۱۰۷	۱	۱	۳۹	قطر
۲	۶۱	۸۴	۱	۴۲	۶۱	امارات متحده عربی
۳	۶۲	۸۱	۴۲	۱	۶۶	کویت
۴	۷۱	۸۷	۹۳	۳۹	۶۲	عمان
۵	۷۹	۹۲	۶۳	۱	۹۳	ایران
۶	۸۹	۸۷	-	۱	۷۶	بحرین
۷	۹۹	۷۵	۹۱	-	۹۰	عربستان سعودی

منبع: مجمع جهانی اقتصاد (۲۰۱۳)

۵-۵- اولویت‌بخشی به سفر و گردشگری

نتیجه‌ی گزارش شاخص رقابت‌پذیری سفر و گردشگری در خصوص اولویت‌بخشی به صنعت سفر و گردشگری در جدول ۶ ارائه شده است. در اینجا نکته‌ی حائز اهمیت، کسب رتبه‌ی نخست جهانی در زمینه‌ی اثربخشی بازاریابی و برندسازی در جذب گردشگر، توسط امارات متحده عربی است. همچنین این کشور در اولویت‌بخشی دولت به صنعت سفر و گردشگری، در بین ۱۴۰ کشور دنیا رتبه‌ی ششم را به خود اختصاص داده است. از نقطه نظر جامعیت اطلاعات و داده‌های سالانه‌ی سفر و گردشگری نیز، عربستان سعودی در جایگاه نخست قرار دارد و این در حالیست که ایران با رتبه‌ی ۱۳۳ جهانی، در بین هفت کشور حوزه‌ی خلیج فارس، رتبه‌ی آخر را داراست. از نقطه نظر اولویت‌دهی دولت به صنعت سفر و گردشگری، ایران در رتبه‌ی ۱۳۰ در جهان و رتبه‌ی ۶ در حوزه‌ی خلیج فارس قرار گرفته است. اگرچه امروزه دولت‌ها تلاش می‌کنند که مساله گردشگری از انحصار طبقات دولتی خارج و به خصوصی‌سازی نزدیک شود اما نمی‌توان از نقش به‌سزای دولت‌ها در برنامه‌ریزی‌های کلان گردشگری و نیز در جهت تامین امنیت گردشگران غافل شد. همانگونه که هال (۱۹۹۴) بیان داشته است، فرایند خط‌مشی‌گذاری گردشگری بر مبنای نوع حکومت، خواست سیاسی برای توسعه گردشگری، ساختار سازمان‌های گردشگری و مرحله توسعه صنعت گردشگری در یک کشور قرار دارد (مک‌لئود و آیری^۱، ۲۰۰۷). صنعت نمی‌تواند بدون حکومت به بقای خود ادامه دهد زیرا حکومت قدرت و مشروعیت لازم برای فراهم نمودن ثبات سیاسی، زیرساختها، امنیت و چارچوبهای قانونی و مالی برای هموار نمودن پیشرفت و توسعه گردشگری را داراست (کیر^۲، ۲۰۰۳). یکی از وظایف ذاتی دولت‌ها برقراری نظم و آرامش در کشور می‌باشد. این اهرم کنترلی منجر به آن می‌گردد که بخش خصوصی و نیز سرمایه‌گذاران در صنعت گردشگری با توجه به چگونگی ایفای نقش دولت‌ها در این مقوله، فعالیت نمایند.

¹ McLeod & Airey

² Kerr

بنابراین میان چگونگی برقراری سازوکارها، استقرار امنیت و فعالان در صنعت گردشگری و از سویی گردشگران رابطه مستقیمی وجود دارد. این رابطه از لحاظ کلی به بسترهای امن و کاهش مخاطرات امنیتی اشاره داشته و انتظار طبیعی گردشگران بر وجود محیطی راحت برای گذراندن اوقات فراغت را یادآور می‌گردد. این واقعیت غیرقابل‌انکار است که صنعت گردشگری بدون همراهی دولت‌ها منجر به ادامه حیات نیست زیرا تنها دولت است که قدرت فراهم آوردن ثبات سیاسی، امنیتی، حقوقی و چارچوب‌های مالی موردنیاز صنعت گردشگری را دارد. دولت فراهم‌کننده زیرساخت‌های اساسی بوده که بر حسب شرایط از طریق مذاکره و ایجاد توافق با سایر دولت‌ها در مورد مسائلی چون روشهای مهاجرت و حق پرواز بدون خطر از قلمرو هوایی تصمیم‌گیری می‌کند (الیوت^۱، ۱۹۹۷:۲). بنابراین دولت‌ها باید از یک سیستم مدیریت پایدار، با اتخاذ سیاست‌های مناسب و فراهم آوردن یک سیستم کنترلی در جهت حیات و توسعه صنعت گردشگری بکوشند. با توجه به اینکه قسمتی از عوامل تهدیدکننده امنیت گردشگران، تابعی از تهدیدات امنیتی بومی و محلی منطقه گردشگرپذیر می‌باشد از این رو دولت‌ها با تجارب قبلی می‌توانند تمهیداتی را پیرامون آن لحاظ نمایند. ناشناخته‌ها اغلب سبب ترس و دلهره می‌شوند و در هنگام سفر، بیشتر مکان‌ها برای کسانی که قصد سفر دارند، ناشناخته است. جنگ، مناقشات و سیاست‌های منفی اتخاذ شده درباره یک منطقه در ذهن مسافران، ایجاد ترس و شک و تردید می‌کند (الوانی و پیروزبخت، ۱۳۸۵: ۱۷۵-۱۷۴) در واقع تلاش دولت‌ها باید در راستای ترس‌زدایی از صنعت گردشگری باشد این زدودن و یا کاستن ترس با افزایش ضریب امنیتی در جامعه میزبان می‌تواند پیامدهای مثبتی برای جلب گردشگران داشته باشد.

بر طبق گزارش مربوط به شاخص رقابت‌پذیری سفر و گردشگری در جهان، در سال ۲۰۱۳، ایران از نظر اولویت-بخشی به صنعت سفر و گردشگری، در جایگاه صد و سی‌ام در جهان و جایگاه ششم در بین ۷ کشور حوزه خلیج فارس قرار گرفته است.

جدول (۶): رتبه‌ی کشورهای حوزه‌ی خلیج فارس در زمینه‌ی اولویت بخشی به سفر و گردشگری

اولویت بخشی به سفر و گردشگری							رتبه در زیرشاخصها	کشور
رتبه کل در منطقه	رتبه کل در جهان	رتبه‌ی اولویت دهی دولت به صنعت سفر و	زمینه سفر و	مخارج دولت در گردشگر	برندسازی برای جذب گردشگری	ارتیختی بازارهای گردشگری		
۱	۳۶	۱۰۳	۱۳۹	۱	۳۳	۶	امارات متحده عربی	
۲	۶۰	۹۷	۵۱	۲۳	۱۲۴	۱۲	عمان	
۳	۷۸	۷۱	۱	۷۰	۱۳۱	۷۹	عربستان سعودی	
۴	۸۰	۱۱۲	۱۳۲	۳۷	۳۲	۵۶	قطر	
۵	۹۵	۱۲۶	۱۰۶	۵۷	۵۳	۲۷	بحرین	
۶	۱۳۰	۱۱۲	۱۳۳	۱۲۰	۸۲	۱۳۵	ایران	
۷	۱۳۹	۱۱۲	۱۰۸	۱۳۸	۱۲۶	۱۳۹	کویت	

منبع: مجمع جهانی اقتصاد (۲۰۱۳)

^۱ - Elliott

۶- تجزیه و تحلیل

با توجه به گزارشی که مورد بررسی قرار گرفت، ایران در سال ۲۰۱۳ در بین ۱۴۰ کشور، از نظر رقابت‌پذیری سفر و گردشگری در جایگاه نود و هشتم قرار گرفته‌است که با توجه به پتانسیل‌های موجود گردشگری، به هیچ‌وجه جایگاه مطلوب و قابل‌قبولی برای کشورمان نیست. در بین ۷ کشور حاشیه‌نشین خلیج فارس نیز ایران از جایگاه چندان مناسبی برخوردار نیست. اگرچه این منطقه به دلایل سیاسی و نظامی در سالهای اخیر دستخوش تحولاتی بوده‌است، اما برخی کشورهای منطقه توانسته‌اند تا حد زیادی صنعت گردشگری خود را به سمت رونق و توسعه سوق دهند. کشوری مانند عربستان سعودی صرفاً مقصد گردشگری مذهبی است و امارات متحده سالانه گردشگران بسیاری را به قصد خرید و تجارت، شرکت در همایشها و نمایشگاه‌ها، و نیز تفریح و سرگرمی به خود جذب می‌کند و این در حالیست که ایران طیف متنوعی از جاذبه‌های فرهنگی-تاریخی، مذهبی، طبیعی و حتی رویدادهای بالقوه گردشگری را توأمان داراست، اما هنوز شاهد پیشرفت چشمگیری در عرصه گردشگری بین‌الملل نبوده‌است. اگرچه در نگاه نخست، لزوم حفظ میراث و ارزشهای دینی و فرهنگی، که گردشگران را ملزم به پذیرش پاره‌ای از محدودیتها می‌سازد، مانعی در راه توسعه گردشگری خارجی دیده می‌شود، اما واقعیت این است که دلیل اصلی عدم موفقیت در این عرصه تبلیغات سوء علیه ایران طی سه دهه گذشته و نیز کوتاهی در اتخاذ راهبردهای تبلیغاتی و بازاریابی مناسب، برای معرفی ایران و جلب اعتماد سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی برای سرمایه‌گذاری در این صنعت بوده‌است و این در حالیست که بسیاری از سرمایه‌گذارانها در کشورهای هم‌چون عربستان و امارات متحده عربی، از سوی سرمایه‌گذاران ایرانی انجام پذیرفته‌است. همانگونه که از نتایج گزارش مجمع جهانی اقتصاد پیداست، ایران از نقطه‌نظر امنیت در بین ۷ کشور مورد بررسی، در جایگاه آخر قرار دارد که همین امر، تصویر نادرست و کیفیت ارزیابی‌های بین‌المللی از ثبات سیاسی و امنیت داخلی ایران را نشان می‌دهد.

از نقطه‌نظر ایمنی نیز کشورمان با ضعفهایی مواجه‌است که از آن جمله می‌توان به رقم بالای تصادفات جاده‌ای اشاره نمود. بدیهی است که انتشار مکرر اخبار پیرامون تصادفات داخلی، می‌تواند عدم استاندارد بودن زیرساختهای حمل‌ونقل ایران را در اذهان بین‌المللی تداعی کند و بر تصمیم‌گیری و انتخاب گردشگران اثرگذار باشد. از نظر بهداشت و سلامت، قرار گرفتن ایران در رتبه‌ی پنجم در بین ۷ کشور همسایه خلیج فارس، شرایط مطلوبی نیست. اگرچه، با پیشرفتهای چشمگیری که اخیراً در حوزه درمان و پزشکی صورت گرفته و با توجه به دارا بودن رتبه‌ی نخست رقابت‌پذیری قیمتی گردشگری در جهان، می‌توان در درازمدت به بهبود این شاخص در جهت جذب هرچه بیشتر گردشگران پزشکی امیدوار بود. ایران از نظر اولویت‌بخشی به گردشگری نیز جایگاه مطلوبی ندارد. گرچه در سالهای اخیر، موضوع گردشگری در برنامه‌های کلان توسعه و اظهارات سیاستگذاران و هدفگیری‌های مربوطه، مطرح شده‌است، اما کماکان با محقق شدن و به بار نشستن فاصله دارد و بخشی از این مشکلات را می‌توان ناشی از مشخص نبودن اهداف و سیاست‌های این صنعت در کشور، طی سالهای گذشته دانست.

۷- نتیجه گیری

نظر به اهمیت منطقه خلیج فارس از نقطه نظر ژئوپلیتیکی، بحث امنیت و قانونمندی و نیز چارچوب‌های تنظیمی در این منطقه نه تنها برای توسعه‌ی صنعت گردشگری، بلکه در تمامی جنبه‌ها و در راستای دستیابی کشورهای منطقه به ثبات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی، حیاتی است. امروزه قدرتهای بزرگ قبل از آنکه در اندیشه تامین امنیت منطقه باشند، به فکر تامین منافع ملی خود ولو به هزینه امنیت منطقه هستند. نقاط مشترک و همگرایی بین کشورهای منطقه همچون اشتراکات فرهنگی، تاریخی، مذهبی، نزدیکی جغرافیایی، پیوندهای خونی و قومی و منافع اقتصادی بسیار بیشتر و پررنگ‌تر از نقاط اختلاف و واگرایی بین آنهاست و این اشتراکات زمینه‌های همکاری میان کشورهای منطقه به ویژه همکاری در زمینه‌ی گردشگری، امنیت، بهداشت و محیط‌زیست را هموارتر می‌کند. موقعیت استثنایی خلیج فارس کشورهای این منطقه را ملزم به حفظ ثبات و استقرار و پرهیز از هرگونه وضع ناخوشایند در منطقه می‌کند. جمهوری اسلامی ایران همواره موضوع همکاری دسته جمعی امنیتی در منطقه خلیج فارس را مطرح و آمادگی خود را برای مذاکره و یافتن ساز و کار مناسب دستیابی به این اهداف اعلام کرده است. اشتراکات گسترده فرهنگی، تاریخی و اجتماعی ملت‌های منطقه، همکاری‌های گسترده اقتصادی، بازرگانی، گردشگری و سیاست‌های مبتنی بر اعتمادسازی و همکاری در مسائل منطقه‌ای و بین‌المللی می‌تواند زمینه‌ساز شکل‌گیری نظام امنیتی و منطقه‌ای جامع و کارآمد در خلیج فارس باشد. نخستین گام در راه تحقق طرح امنیتی مشترک در خلیج فارس تاکید بر سیاست‌های تنش زدایی، اعتمادسازی و همکاری‌های همه جانبه میان کشورهای منطقه است و همکاری‌های اقتصادی و پیشبرد طرح‌های مشترک اقتصادی در این زمینه از اهمیت زیادی برخوردار است. انعقاد قرارداد تجارت آزاد و ارائه تسهیلات ویژه برای رفت و آمد اتباع و گردشگران کشورهای منطقه، همکاری دوجانبه یا چندجانبه میان نیروهای نظامی و نظامی کشورهای حوزه خلیج فارس در زمینه موضوعاتی همچون مبارزه با تروریسم و جرایم سازمان‌یافته و امنیت گردشگران، از محورهای این طرح می‌باشد. حضور نیروهای نظامی بیگانه در منطقه خلیج فارس، موجب تنش و جدایی میان کشورهای منطقه بوده و همکاری دسته جمعی کشورهای منطقه باید بر اساس اعتماد به توان خودی برای ایجاد امنیت و ثبات در خلیج فارس استوار شود و به حضور بیگانگان در منطقه پایان دهد. فرآیند امنیت منطقه‌ای در خلیج فارس باید با همدلی و هم آوایی بدست آید. موضع جمهوری اسلامی ایران همواره ایجاد نظام امنیت دسته جمعی و تدوین ساختار بومی با مشارکت کشورهای منطقه بوده که امضای موافقت‌نامه‌ها و یادداشت تفاهم‌های دوجانبه امنیتی در سال‌های اخیر با بیشتر کشورهای منطقه گواه این مدعا است.

وقوع جنگ، گسترش تروریسم، گسترش روزافزون ناامنی، کنترل‌های شدید مرزی، اعمال مقررات شدید در صدور ویزا، وجود تعارض عقیدتی بین کشورها، بی‌ثباتی سیاسی - امنیتی برخی از کشورها از جمله چالش‌های مطرح در برابر گردشگری در گذشته بوده و در آینده نیز به عنوان یک متغیر پویا در این حیطه مطرح خواهند بود. اگرچه بسیاری از عوامل مانند هنجارهای اجتماعی، ارزش‌های دینی و فرهنگی، ساختارهای اقتصادی، بویژه اتکای درآمدی ارزی این کشورها به نفت، نظام متمرکز اداری - سیاسی و پررنگ بودن نقش دولتها نه تنها در سیاست -

گذاری مربوط به گردشگری، بلکه در مرحله اجرا در ایجاد و شکل‌گیری موانع در برابر جریان‌ات گردشگری از جایگاه برجسته‌ای برخوردار بوده است اما چنین بنظر می‌رسد که فضای امنیتی حاکم بر منطقه خلیج فارس و تمرکز قدرت‌های فرمانطقه‌ای به مسائل مطرح در این منطقه، نوع نگرش گردشگران خارجی در بازدید از جاذبه‌های گردشگری موجود در این منطقه را نیز تحت‌تاثیر قرار داده است.

منابع

- اکبرپور، محمد (۱۳۸۸) نقش ایران و عربستان در تامین ثبات و امنیت منطقه خلیج فارس، مجموعه مقالات همایش ملی جایگاه خلیج فارس در تحولات استراتژیک جهان، موسسه جغرافیایی و کارتوگرافی گیتا شناسی.
- الوانی، سید مهدی و معصومه پیروزبخت (۱۳۸۵) فرایند مدیریت جهانگردی، تهران: دفتر پژوهشهای فرهنگی.
- پاپلی یزدی، محمدحسین. سقایی، مهدی (۱۳۸۵) گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، تهران: انتشارات سمت، چاپ اول.
- جهانیان، منوچهر و نادعلی‌پور، زهرا (۱۳۸۸) مدیریت گردشگری: تعاریف، ماهیت و اجزاء، تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی.
- داس ویل، راجر (۱۳۸۴) مدیریت جهانگردی مبانی، راهبردها و آثار، ترجمه داود ایزدی و سید محمد اعرابی، تهران: دفتر پژوهشهای فرهنگی.
- فرزانه پور، حسین (۱۳۸۷)، مولفه‌های تشکیل دهنده امنیت انسانی در اندیشه‌های سیاسی اسلام، فصلنامه مطالعات راهبردی، ویژه همایش بین‌المللی امنیت انسانی در غرب آسیا، مجموعه چکیده مقاله‌ها، آذرماه ۱۳۸۷، شماره سوم، مسلسل ۴۱.
- کاستلز، استفن و دیویدسون، الستر (۱۳۸۲) مهاجرت و شهروندی، ترجمه فرامرز تقی‌لو، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- لی، جان (۱۳۷۸) گردشگری و توسعه در جهان سوم، ترجمه؛ افتخاری، علی رضا رکن‌الدین و صالحی امین، معصومه، شرکت چاپ و نشر بازرگانی، تهران، چاپ اول (۱۱۲ ص).
- ولا، فرانسوا و یونل بیچریل (۱۳۸۴) گردشگری بین‌المللی، ترجمه محمد ابراهیم گوهریان، محمد مهدی کتابچی، انتشارات امیر کبیر.

- Blanke J., Chiesa T.(2013) The Travel and Tourism Competitiveness Report 2013; Reducing Barriers to Economic Growth and Job Creation , World Economic Forum.
- Burns, P.M., Novelli, M.(2007) Tourism and Politics: Global Frameworks and Local Realities. Elsevier Limited, United Kingdom.
- Cohen, R., & Kennedy, P. (2000). Global sociology. Houndsmills, Basingstoke, UK: Macmillan Press.
- Hall, C.M. (1994) Tourism and politics: policy, power and place. John Wiley & Sons Limited, England.
- Kerr, W.R. (2003) Tourism Public Policy, and the Strategic Management of Failure. Pergamon, Elsevier Limited, United Kingdom.
- Laesser, C., Beritelli, P.(2013) St. Gallen Consensus on Destination Management, Journal of Destination Marketing & Management, 2 (2013) 46–49.
- McLeod, M., Airey, D. (2007) The Politics of Tourism Development, a case of dual governance in Tobago. International Journal of Tourism Policy, 1 (3), 217-231.
- Molana, H. & Smith, G. (1990) tourism telecommunications and transitional banking: a frame frame work for policy analysis, *Tourism Management*, 11(4): 315-324.

World Travel and Tourism Council (2011) Travel and Tourism 2011, available online at:
http://www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/traveltourism2011.pdf.